

Józef Niżnik, Zbigniew Pianowski

Kraków - Wawel, Rejony VII/VIII, VIII,
XI, XII, XIV, AZP 102-56

Informator Archeologiczny : badania 24, 80-81

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Kraków-Wawel Rejony
VII/VIII, VIII, XI, XII, XIV
AZP 102-56/—**

Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu

Badania terenowe prowadził zespół Działu Archeologii PZS, kierowanego przez mgr Józefa Niżnika. Autor sprawozdania dr Zbigniew Pianowski. Finansowały Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu. Czterdziesty pierwszy sezon badań. Grodzisko, głównie IX-XIII wiek, zamek gotycki i nowożytny, relikwii osadnictwa starożytnego.

Rejon VII/VIII, dziedziniec zewnętrzny (Mieczysław Fraś)

Kontynuowano nadzór i prowadzono eksploracje ratownicze na trasie pełnoprzelazowego kanału c.o. Wykop prowadzony był głównie w obrębie zasypiska wkopu na kolektor sanitarny z czasów Wolnego Miasta Krakowa a także w nasypowych warstwach z okresu późnego średniowiecza. W tych ostatnich wystąpił duży fragment konstrukcji ceglanej (piec?) a także negatywy i fragmenty murów fundamentowych budowli nowożytnych. Wśród zabytków ruchomych na uwagę zasługuje niewielki zwój złotego drutu, mającego służyć jako półprodukt dla warsztatu złotniczego, zlokalizowanego zapewne na terenie wzgórza.

Rejon VIII, dziedziniec zewnętrzny (mgr Andrzej Kukiński)

Nadzór i ratownicze eksploracje w wykopach instalacyjnych (energetyka i wodociąg). Prace prowadzone głównie w obrębie nawarstwień nowożytnych (XVIII-XIX wiek). Wystąpiły m.in. fragmenty austriackiej instalacji wodociągowej (nadbudowa dawnej studni, kolektory), muru ogrodowego związanego z domkami wlkariuszy katedralnych koło baszty Złodziejskiej, posłomy bruków kamiennych a także niewielkie odcinki murów budowli późnośredniowiecznych.

Rejon XI, rezerwat kościołów św. Gereona i św. Marii Egipcjanki (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Pianowski).

Równoległe z pracami konserwatorskimi, prowadzonymi przez ekipę PP PKZ (kier. mgr inż. arch. Piotr Stępień) rozpoczęto weryfikacyjne badania archeologiczno-architektoniczne, mające na celu ustalenie zasięgu autentycznych partii murów romańskich oraz uzupełnienie wyników badań prowadzonych przez Z. Hendla i A. Szyszko-Bohusza w latach 1914-1921. Prace rozpoczęto od odsłonięcia apsydy w południowym ramieniu transeptu z późniejszej zamurówki. Ustalono, iż autentyczna jest jej część północna (do osi), natomiast pozostała partia, wraz z murem transeptu, fundamentem ołtarza wraz ze stopniami — rekonstrukcją wykonaną przez A. Szyszko-Bohusza. Sondaże we wnętrzu apsydy ujawniły b. płytko występującą powierzchnię skały.

Badania przeprowadzone w obrębie krypty pod prezbiterium obejmowały wykop (2/90) usytuowany po osi wschód-zachód, sondy architektoniczne w północnej ścianie krypty, przy uskockach apsydy a także podkop pod rekonstrukcję A. Szyszko-Bohusza w północno-zachodniej części krypty. Stwierdzono, iż kolumny podtrzymujące sklepienie były ustawione na „kratownicy” fundamentowej w innym rozstawie, niż sądził A. Szyszko-Bohusz (przesła były mocno wydłużone). Krypta sięgała zapewne nieco dalej w kierunku zachodnim, co będzie przedmiotem dalszych badań. W północnej ścianie krypty odkryto półkolistą wnękę (na relikwiarz lub posąg). Można przypuszczać, iż wnęki takie obiegały całą kryptę, łącznie z apsydą. Sondaże przy uskockach apsydy wykazały, iż cała jej część naziemna została przebudowana w XIII wieku a następnie naprawiana podczas kazimierzowskiej przebudowy kaplicy św. Marii Egipcjanki.

Równocześnie prowadzono badania archeologiczne po zewnętrznej stronie apsydy północnej (wykop 1/90 cz. S i N). W północno-wschodnim narożniku rezerwatu, pod gotyckim murem obronnym stwierdzono narożnik fundamentu budowli najprawdopodobniej przedromańskiej, posadowionej płytko, w warstwach osadniczych i wewnętrznym skłonie wału obronnego. W fundamencie apsydy romańskiej stwierdzono dużą ilość wtórnie użytych płytkowych kamieni „przedromańskich” oraz pojedyncze grudy zaprawy gipsowej. Fundament wznoszony był w dwu etapach.

Badania będą kontynuowane.

Rejon XII, dziedziniec Batorego (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Pianowski)

Prowadzono uzupełniające eksploracje w środkowej części romańskiego kościoła św. Gereona. Ustalono, iż mury o orientacji wschód-zachód, zbudowane z płytkowego kamienia na słabej zaprawie wapiennej — to odcinki fundamentów podpór międzynawowych bazyliki romańskiej, wykonane (podobnie jak fundament apsydy północnej) z wtórnie użytego materiału „przedromańskiego”. Jednakże w obrębie korytarza łaźni XVI-wiecznej stwierdzono także niewielki fragment fundamentu przedromańskiego z niemal zupełnie wypłukaną zaprawą gipsową. Lokalizacja relikwii przedromańskich dowodzi, iż kościół romański mógł mieć swego poprzednika o znacznych rozmiarach.

W obrębie nawy środkowej bazyliki romańskiej odkryto część kamiennego grobowca z płaskowoczną płytą, wchodzącego pod stopę fundamentu zachodniej ściany pałacu królewskiego.

Rejon XIV przed północną elewacją pałacu (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Pianowski)

Dokończenie badań archeologicznych w północno-wschodnim narożu pałacium romań-

kiego (tzw. „sali o 24 słupach”). Wykop 16/85-90, odcinek „g”. Badano pozycję stratygraficzną warstwy zaprawy, zalegającej nad skałą, około 2 m poniżej poziomu użytkowego palatium. Okazało się, iż soczewa zaprawy z drobnymi kamykami wapiennymi i okrzeskami spoczywa w obrębie warstwy czarnej ziemi z licznymi kamieniami, stanowiącej prawdopodobnie najniższą partię wału obronnego jeszcze starszego od tzw. „wiślańskiego” (z 1 połowy X wieku). Wydaje się, iż po raz pierwszy mamy do czynienia ze śladem pracy warsztatu murarskiego, który mógł działać na Wawelu już w okresie państwa wielkomorawskiego. Oczywiście teza ta, oparta na jednostkowej obserwacji, musi zostać zweryfikowana w toku dalszych badań.

Północno-wschodni narożnik palatium został w późniejszym czasie (XII lub XIII wiek) wypełniony fundamentem kamienno-ziemnym, służącym być może dla posadowienia jakiegoś masywnego obiektu (wieży?). Wykonano także sondaż po zewnętrznej stronie północnej ściany palatium i uchwycono tam resztki warstw wału obronnego tzw. „wiślańskiego”.

Rejon XIV koło tzw. bastionu Władysława IV (mgr Janusz Firlet, dr Zbigniew Planowski) Wykonano kontrolny wykop w środkowej części nawy przedromańskiej rotundy, odkryte w latach 1981-1983, odsłaniając powtórnie zagłębienie oblicowane płytami piaskowca. Stwierdzono, iż pod dnem, wyłożonym również płytami kamiennymi brak jest murowanego podkładu z kamienia na zaprawie lub kamienno-ziemnego. Kwestia interpretacji zagłębienia jako grobowca lub basenu chrzcielnego pozostaje nadal nierozstrzygnięta.

Badania będą kontynuowane.

Ponadto prowadzono nadzór nad robotami instalacyjnymi w kilku innych punktach wzgórza (rejon V/A, VIII). Rozpoczęto także prace przygotowawcze do kontynuowania badań archeologicznych w rejonie przedromańskiego kościoła „B”.

Kraków — Zwierzyniec Kościoła Salwatora AZP 102-56/4—

Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Badania prowadziła mgr Teresa Radwańska. Finansowało Muzeum. Piętnasty sezon badań. Wczesne średniowiecze, czasy nowożytne.

W 1990 r. kontynuowano badania przy zachodniej partii I kościoła romańskiego — z apsydą (wyk. XL). Odkryto dalszy odcinek zachodniego zamknięcia bazyliki. Jest to negatyw muru zagłębionego w całość. Poszukiwania śladów wieży usytuowanej na osi i wychodzącej z linii zachodniego muru dały wynik negatywny. Również nie wydaje się możliwe usytuowanie głównego portalu w fasadzie zachodniej, na co wskazuje wysoki poziom zalegania calca.

Warstwy kulturowe z czasów budowy obiektu nie zachowały się — zostały zniszczone przez nowożytny cmentarz.

Badania zakończono.

Lublin, woj. leszczyńskie St. 1 AZP 82-27/56

Polska Akademia Nauk Instytut Historii Kultury Materialnej Wojewódzki Ośrodek Archeologiczno-Konserwatorski w Lesznie

Badania prowadzili prof. dr hab. Zofia Kurnatowska i doc. dr hab. Stanisław Kurnatowski. Finansował WOAK w Lesznie. Jedenasty sezon badań. zespół architektoniczno-osadniczy klasztoru benedyktynow.

Prace wykopaliskowe podjęto po dwuletniej przerwie. Miały one na celu wyjaśnienie zabudowy i rodzaju zagospodarowania terenu po zachodniej stronie stanowiska (na zachód od fasady kościoła i klasztoru). Wykopy założono w miejscach, gdzie w trakcie rozmaitych prac ziemnych odsłonięto fragmenty murów ceglanych i kamienno-ceglanych. W wykopie usytuowanym w północno-zachodniej partii nie stwierdzono żadnych reliktów murów ogrodzenia bądź budynków. Teren ten po zlikwidowaniu fosy (w fazie późnoromańskiej) był zagospodarowywany jako dziedziniec, początkowo ogrodzony płotem drewnianym (?), a następnie wykładany brukiem kamiennym (parę poziomów bruków przedzielanych w-wami niwelacyjnymi).

W partii południowo-zachodniej odsłonięto relikt murów i fundamentów ceglanych i kamienno-ceglanych wiążących się z zabudową przybraną. Niewielki zakres badań nie umożliwił narazie odtworzenia formy i określenia funkcji budynków w tej partii stanowiska. Ogólne ramy czasowe paru kolejno po sobie następujących budynków zamykają się w okresie późnogotyckim i późnobarokowym. Fundamenty tych budowli zostały wkopane w warstwy późno- i wczesnośredniowieczne, co wskazuje na dość intensywne wykorzystywanie tej partii stanowiska przez średniowieczny klasztor (część gospodarcza?). Warstwy wczesnośredniowieczne z kolei zalegały nad rozebrany relikt muru wiążącym się niewątpliwie z I fazą romańską (koniec XI w.). Relikt ten został uchwycony na b. małej powierzchni i wymaga dalszych badań.

Wykonano też niewielki wykop w sektorze XII przylegającym od południa do muru otaczającego teren przykościelny. Natrafiono tam pod murem ogrodzenia na fragment muru budynku